

Сергій Килимистий

БІБЛІОАНІМАЦІЯ

**Посібник
для працівників бібліотечної сфери**

Київ
Видавництво Ліра-К
2023

УДК 027(477) : 793 (075.8)
К 39

*Рекомендовано до друку Вченою радою
з питань науково-методичної та редакційно-видавничої роботи
Державної бібліотеки України для юнацтва
(протокол №5 від 09.08.2023 р.)*

Килимистий С. М.

К 39 Бібліоанімація : посіб. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023.
130 с.

ISBN 978-617-520-694-2

Посібник є спробою створення науково-методичної концепції анімаційної діяльності в бібліотечних закладах. Він може стати теоретико-практичним підґрунтям для навчальних програм різного рівня, а також допоможе реорганізаторам бібліотечної діяльності, спрямованої на урізноманітнення її форм, методів і технологій.

Посібник розрахований на практиків бібліотечної сфери, викладачів, студентів і слухачів бібліотечно-інформаційних дисциплін університетів, курсів, тренінгів, практикумів тощо.

УДК 027(477) : 793 (075.8)

ISBN 978-617-520-694-2

© Килимистий С. М., 2023

© Видавництво Ліра-К, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БІБЛІОАНІМАЦІЇ	5
1.1. Сутність понять «дозвілля» і «рекреація»	5
1.2. Зміст поняття «Соціокультурна анімація»	12
1.3. Наукові передумови формування бібліоанімації	21
1.4. Історія зародження та розвитку анімаційних форм дозвілля	31
II. ОРГАНІЗАЦІЯ АНІМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК	46
1.2. Матеріально-технічне забезпечення бібліоанімації	46
2.1. Сценарна розробка анімаційних програм	50
2.3 Методика організації режисерсько-постановчого процесу	63
III. ВИДИ ТА ФОРМИ БІБЛІОАНІМАЦІЇ	72
3.1. Організація ігрової діяльності в межах бібліотеки	73
3.2. Специфіка вербальної анімації	83
3.3. Організація театральної анімації	91
3.4. Організація музично-пісенної анімації	102
3.5. Свято як основа комплексної анімації	113
Додаток	117
Сценарна розробка новорічного вечора в бібліотеці	117
Список використаної літератури	126

ВСТУП

Реалії культурного сьогодення в Україні, на яке вплинули спочатку пандемія, потім війна, змушують працівників сфери культури, в тому числі бібліотекарів, шукати нові, більш актуальні, форми роботи. Нині бібліотека повинна стати не лише центром отримання інформації, а й багатофункціональним культурно-дозвіллевим і рекреаційним осередком. Окрім інформаційної, набувають актуальності патріотична, комунікативна, рекреаційна функції бібліотечної діяльності.

Щоб ці функції були реалізовані, необхідне впровадження нових, сучасних технологій соціокультурної діяльності, серед яких найактуальнішою вбачається анімаційна. Анімаційні технології на тепер застосовуються в різних сферах життя соціумів: промисловості (активізують процес виробництва), маркетингу (пришвидшують процес надходження товару від виробника до покупця), соціокультурній діяльності (посилюють активність населення у сфері культурного відпочинку).

Оскільки характер і задачі СКД і бібліотечної практики в цілому збігаються, то й анімаційні технології в бібліотеці цілком відповідають соціокультурним. Бібліоанімація – це комплекс культуруотворюючих технологій залучення читачів до бібліотек. Вона покликана створити новий соціокультурний простір, на базі якого формуються комунікативні та культуротворчі спільності.

Даний посібник допоможе фахівцю (майбутньому фахівцю) бібліотечної сфери зрозуміти сутність анімації, а також механізми застосування анімаційних технологій у своїй повсякденній практиці.

Посібник розрахований на бібліотечних працівників, студентів відповідних спеціалізацій, активних читачів.

I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БІБЛІОАНІМАЦІЇ

1.1. Сутність понять «дозвілля» і «рекреація»

Анімація у первинному сенсі виступає як загальнолюдське соціальне явище, що потребує для свого аналізу застосування різних областей знань, таких як культурологія, філософія, історія, соціологія, психологія, педагогіка, рекреалогія та ін. Прикладні аспекти анімації реалізуються в площині соціокультурної, а саме – культурно-дозвіллевої і рекреаційної діяльності. Для того, щоб зрозуміти взаємозв'язки анімації з дозвіллям і рекреацією, слід дослідити обидва базові поняття.

В підходах до розуміння дозвілля, як такого, сьогодні немає єдності думки як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. Історично склалися три підходи до тлумачення дозвілля. Перший – розподіляє бюджет часу дорослої людини на «роботу» і «нероботу», в межах якого дозвілля і вільний час розглядалися як одне і теж. Другий – ототожнює відпочинок і дозвілля. В рамках третього підходу дозвілля кваліфікується в якості частини вільного часу, де з останнього виключались всі більш-менш серйозні заняття, пов'язані з розвитком особистості. Тобто дозвілля зводиться до відпочинку і розваг.

Сьогодні є сенс розглядати дозвілля, як активний відпочинок. Для розуміння понятійного апарату треба розглянути таблицю середньостатистичного бюджету часу людини за добу. (див. табл.1)

Таблиця 1.

Середньостатистичний бюджет часу людини за добу.

8 год. Робочий час	8 год. Сон	4 год. Вимушені витрати часу	4 год. Дозвілля
	16 год. Вільний час		

Робочий і вільний час є категоріями суто часовими і розглядаються як поняття парні і протилежні на кшталт «день» – «ніч», «зима» – «літо» тощо. **Вільний час** наповнюється пасивним (сон) або активним (дозвілля) відпочинком, а також, різного роду вимушеними, необхідними для організації побуту і соціального життя діями.

В даній таблиці наводиться частка дозвілля (4 год.) в добовому бюджеті людини. В тижневому бюджеті до повсякденного додається дозвілля вихідних днів. Річний бюджет передбачає ще й відпускний або канікулярний період, в якому доля «чистого» дозвілля суттєва.

За приблизними підрахунками, на дозвіллеву діяльність людина витрачає в середньому близько 2000 годин на рік. З них – приблизно 800 припадає на повсякденне «стаціонарне» дозвілля. Ще стільки ж накопичується з вихідних і святкових днів. І нарешті, 300-400 дозвіллевих годин на рік людина має під час відпустки. Переважна більшість людей цивілізованих країн намагається провести цей час поза межами свого помешкання. В даному випадку беруться цифри мирного часу.

Зміст дозвілля включає в себе:

- культурне споживання;
- самоосвіту;
- задоволення потреб у різних формах неформального спілкування;
- культурно-творчі заняття;
- задоволення екологічних потреб («спілкування» з флорою і фауною);
- фізкультурно-оздоровчі заняття;
- розважальну діяльність.

Враховуючи зміст дозвілля, можна виділити його соціокультурні **функції**:

- розвиваюча або пізнавальна функція передбачає не лише відпочинок, а й удосконалення себе в культурному відношенні;
- рекреаційна функція включає в себе процеси відновлення витрачених психофізичних сил і духовного потенціалу;
- комунікативна функція передбачає різні форми неформального спілкування;

– культуротворча функція задовольняє потребу людини у творчій самореалізації в межах культурно-дозвіллевого закладу.

– функція розваг розуміється як особливий вид дозвіллевих занять, спрямованих на отримання насолоди, задоволення від життя.

Усі ці функції взаємопов'язані і витікають одна з одної.

До **основних характеристик** дозвілля належать такі:

- звільнення від зобов'язань (роблю, що хочу);
- можливість вибору дозвіллевих занять;
- неутилітарність дозвіллевої діяльності (вона самодостатня);
- гедоністичність дозвіллевої поведінки (орієнтація на радісне, святкове світосприйняття).

На характер дозвіллевої діяльності суттєво впливає менталітет людей, їх дозвіллевий досвід і рекреаційна культура. Оскільки основною формою повсякденного дозвілля сучасних українців є пасивний або напівпасивний відпочинок (перегляд телепрограм, «мандрівки» Інтернетом), спостерігається певне звикання до бездіяльності, навіть, в дозвіллевий час. Цей вид відпочинку потрібен, але ефективним він буде лише за умови доцільної дозованості.

Звичка до бездіяльного відпочинку призводить до того, що людина не лише не збагачує свою особистість, але й по-справжньому не відпочиває. Негативний ефект від такого відпочинку посилюється, якщо повсякденна професійна діяльність людини пов'язана з розумовою, обмеженою в рухах працею. Крім того, бездіяльність часто-густо супроводжується нудьгою, зниженням життєвого тону. В деяких випадках бездіяльність може бути вимушеною. Навіть достатньо працездатні люди, що нібито й під час відпочинку мають бажання відпочивати активно, інколи не знаходять бажаних занять чи необхідного середовища для активного дозвілля; інколи не вистачає коштів на оплату дозвіллевих послуг, що в кінцевому результаті призводить до тієї ж таки бездіяльності.

Читання – це напівактивна діяльність, переважно у вільний від роботи час. Її особливістю є те, що людина, знаходячись у статичній позі сидіння чи лежання (що не бажано), за посередництвом друкованого тексту активізує інтелектуальну та емоційну сфери. Але якщо перенести процес читання в бібліотеку, додати до нього участь в обговоренні прочитаного або літературному батлі, цей процес набуває творчої і комунікативної енергії, а відтак – ознак

активного відпочинку, тобто – дозвілля. Ця трансформація можлива за умови введення в роботу бібліотеки анімаційних технологій.

Для розуміння сутності бібліоанімації необхідно виокремити також і таке поняття як рекреація. Термін «рекреація» (від лат. *recreatio* – відновлення) – це процес відновлення психологічних, фізичних і духовних функцій організму людини. Рекреаційна функція є однією з головних функцій культурно-дозвіллевої діяльності. Її реалізують не лише спеціалізовані заклади відпочинку на кшталт санаторіїв, пансіонатів, баз відпочинку, а й заклади культури і розваг: клуби, музеї, галереї... Одним із закладів, здатних до організації ефективної рекреаційної діяльності, є публічна бібліотека.

Переважає більшість науковців, фахівців бібліотечної справи, виділяє пізнавальну, освітню, розвиваючу, інформаційну, культурологічну функції, не беручи до уваги рекреаційну. Між тим, сучасна бібліотека, це не лише інформаційний, а й культурно-дозвіллевий заклад. Західний досвід організації бібліотечної справи це підтверджує. Нині людина відвідує бібліотеку не лише з метою отримання інформації а й з бажанням відпочити, зняти напругу, позбутися психологічної втоми.

Вивчаючи стан втоми, вчені визначили, що найбільш ефективним засобом його зняття є не просто тимчасовий спокій втомлених органів, а спокій, пов'язаний з роботою інших органів. Ця закономірність лягла в основу цілої теорії активного відпочинку. Психofізична сутність такого відпочинку полягає в періодичній зміні різних видів діяльності. Коли одні нервові клітини перебувають в сильному збудженні, інші, навпаки, переходять в режим гальмування. При зміні занять втомлені ділянки під впливом всеохоплюючого збудження знову ніби свіжішають. Перехід від одного виду діяльності, (наприклад, статичного читання) до іншого (приміром, участі в театральній постановці за мотивами прочитаного літературного твору), забезпечує своєрідне підживлення органів, що втратили працездатність, новою додатковою енергією.

Отже, урізноманітнення форм відпочинку, закладене в ідеї бібліоанімації, призводить до прискорення рекреаційних процесів в організмі і досягнення ним рекреаційного ефекту.

Важливим питанням організації рекреаційної діяльності є функціональне, змістовне наповнення дозвілля людини. В ці-

лому на відпочинок люди витрачають, як було зазначено вище, досить багато часу. Але рівні його функціонування, на жаль, ще низькі. Серед видів діяльності, що стосуються цієї сфери, зустрічається дуже багато необґрунтованих, неефективних витрат часу. Є заняття, що лише носять назву відпочинку, а фактично протирічять його сутності, і майже нічого не дають ні для рекреації, ні для розвитку особистості.

Значення і роль спеціально організованих зусиль, спрямованих на забезпечення повноцінного відпочинку, в сучасних умовах стають все більш суттєвими. Відпочинок, організований на основі знання психології і фізіології людини і з урахуванням відповідних психофізичних закономірностей, дозволяє вирішувати рекреаційні задачі з набагато більшою ефективністю, не знижуючи при цьому його культурної насиченості.

Слід відзначити, що культурна насиченість відпочинку не виникає сама по собі. У будь-якої людини, незалежно від її культурного рівня, є природна потреба у відпочинку і розвагах. Менеджери дозвілля, рекреатори, аніматори намагаються перевести цю потребу з відносно низького рівня, що досить часто буває при стихійній реалізації потреб, на більш високий рівень культурного дозвілля. Враховуючи той факт, що читач – це, як правило, активний тип рекреанта, який не задовольняється пасивним спогляданням навколишнього світу, бібліоаніматори мають у своєму арсеналі програми, розраховані на задоволення допитливості читачів, їх інтелектуальних, духовних та культурних потреб.

В сфері дозвілля дорослі люди завжди шукають заняття, здатні компенсувати те, що вони недоотримують в повсякденному житті. Для повноцінного відпочинку потрібен певний психологічний відхід від звичайної обстановки. Бібліотека дає можливість такого відходу. Цьому сприяє, з одного боку – зміна місця перебування, а значить – соціального середовища, з іншого – продумана, фахово організована анімаційна діяльність, що підвищує загальний тонус людини, повертає йому життєву рівновагу, мотивує до творчої діяльності.

Одним із основних завдань організаторів дозвілля, аніматорів є формування у людей доброго, життєрадісного настрою. Особливість настрою, на відміну від емоцій, міститься в тому, що він

не пов'язаний з якимось конкретним об'єктом. Настрій – це загальний емоційний стан особистості, який формується під впливом багатьох вражень. Елементарну основу настрою складає біохімічна життєдіяльність організму. Виснаження психофізичних ресурсів завжди веде до різкого спаду в настрої: підвищується роздратованість, стурбованість, нервовість.

Зрозуміло, що процес читання є статичним і в більшості випадків не сприяє виходу емоцій. Вміло організований бібліоанімаційний захід дозволяє вгамувати спрагу читачів в яскравих, емоційно насичених враженнях. Загальновідомо, що відсутність або дефіцит таких вражень сприймається людиною як свого роду голод. В цьому зв'язку дуже важливого значення набуває природне прагнення до гри, гумору, жартів, веселих забавок.

Бібліоанімаційні заходи корисні й тим, що вони майже завжди потребують кмітливості, творчої вигадки, винахідливості, дотепності. Притаманна багатьом ігровим заняттям колективна змагальність виховує цінне вміння погоджувати свої дії з партнерами, знаходити найбільш раціональні засоби подолання перешкод. Особливо це важливо для дитячих і юнацьких бібліотек.

Кожного разу, коли людина стає учасником колективних розваг, у неї так чи інакше виникає відчуття спільності з іншими рекреантами. Найбільш яскраво це проявляється в іграх, змаганнях, конкурсах. Такі заняття завжди ґрунтуються на обов'язковій координації зусиль, взаємодопомозі і взаємопідтримці. І хоча гра пов'язана з іншими видами діяльності лише опосередковано, навички і звички, напрацьовані у грі, обов'язково переносяться на поведінку людини у всіх життєвих ситуаціях.

Дозвіллеві дії по-справжньому корисні лише тоді, коли дають людям багато позитивних, емоційних вражень. Одноманітність зовнішніх, навіть, приємних подразнень, ніколи не призводила до позитивного настрою. Тому одним з основних завдань бібліоанімації є урізноманітнення спектру анімаційних послуг, диференційований підхід до обслуговування читачів і, як результат, створення умов для вільного вибору людиною форм анімаційно-рекреаційної діяльності в межах бібліотеки.

Визначальним чинником у формуванні настрою є відносини читача з оточуючими його людьми. Практично будь-який куль-

турно-дозвіллевий заклад, будь-то клуб, музей, ігротека чи бібліотека за умови організації в їх межах анімаційних заходів здатні допомогти в зав'язуванні нових знайомств, в зміцненні дружніх зв'язків. Незважаючи на тимчасовість перебування рекреанта в бібліотеці, досить часто дружні стосунки, що зав'язались під час бібліоанімаційних заходів, переносяться і на повсякденне життя.

Цьому є пояснення. Справа в тім, що люди під час змістовного відпочинку чи розваг намагаються не згадувати про неприємності, максимально переключитись на позитивне сприйняття нового для себе середовища спілкування з собі подібними читачами-рекреантами. Ця позитивна настанова передається іншим людям. А якщо вона підкріплюється ще й чудовими враженнями від професійно організованої анімації, у людини з'являється бажання поділитися цими враженнями. А будь-який позитив стає ідеальним ґрунтом для зародження теплих, дружніх стосунків між людьми. Допмагають цьому і так звані ситуативні спільності, що складаються із учасників анімаційних заходів. Скажімо, стихійно організована літературна батл-команда за час гри стає осередком неформального дружнього спілкування. Не менше, ніж змагання ерудитів, об'єднує творча діяльність на кшталт колективної участі в театралізаціях, історичних реконструкціях чи рецітаціях. Взаємовідносини, що виникають у цьому процесі базуються на неформальному спілкуванні, взаєморозумінні, увазі, що підбадьорює і окрилює, і в цьому розумінні вони стають дієвим засобом, що підвищує загальний життєвий тонус.

Крім того, обстановка культурного відпочинку, в якій відбувається анімаційна діяльність, стає надійними гальмами по відношенню до будь-яких проявів неввічливості або грубості. Саме тут формується те, що в повсякденному житті називається життєвим тактом або культурою поведінки.

Як бачимо, анімаційне дозвілля є важливим соціально-культурним чинником нашого життя. І хоч воно орієнтовано переважно на активних людей, які знаходять можливості відвідувати бібліотеку, читати, самовдосконалюватись, це не зменшує, а, навпаки, збільшує її значення. Саме активні люди найбільше впливають на розвиток суспільства, саме вони найбільше працюють,

і саме вони, як ніхто інший, потребують професійно організованого, ефективного відпочинку.

Анімаційна діяльність в бібліотеці створює умови для такого відпочинку, прискорюючи при цьому рекреаційні процеси в організмі, гуманізуючи відносини між людьми, підвищуючи їх культурний та інтелектуальний рівень. До того ж, анімація, за принципом ланцюгової реакції, втягує в процес активного відпочинку і так званих «черепак» або «равликів», тобто людей, на перший погляд, пасивних.

1.2. Зміст поняття «Соціокультурна анімація»

Своєрідним фундаментом бібліоанімації є соціокультурна анімація, яка охоплює всі заклади культури і відпочинку. Не розуміючи змісту, функцій і задач соціокультурної анімації, неможливо фахово підійти до організації анімаційної діяльності у будь-якому з цих закладів, у тому числі і в бібліотеці. Так що ж таке соціокультурна анімація?

Перше, на чому слід наголосити, це те, що соціокультурна анімація не має відношення до мультиплікаційної і маркетингової анімації. Якщо мультиплікатори за допомогою анімаційних технологій оживлюють, одухотворюють малюнки, маркетологи пришвидшують рух товару від виробника до споживача, то бібліоаніматори за допомогою анімаційних технологій посилюють інтерес до книги і процесу читання як соціокультурної практики, урізноманітнюють програму перебування в бібліотеці, створюють умови для задоволення широкого спектру дозвілєвих потреб.

Соціокультурна анімація досить добре описана західними, особливо франкомовними авторами. Її витoki генеруються різними науками і науковими школами. Найбільш важливими теоретичними джерелами соціокультурної анімації є гуманістична психологія (К. Роджерс, А. Маслоу, А. Мей та інш.), а також близькі до неї за своєю гуманістичною спрямованістю соціальна психі-